

DİNSEL YÖNELİM İLE YAŞAMI SÜRDÜRME NEDENLERİ İLİŞKİSİ: İNGİLTERELİ MÜSLÜMAN TÜRK DİASPORASI ÜZERİNE BİR SAHA ÇALIŞMASI

Mustafa KOÇ *

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, ilişkisel bağlamda içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelimlerin yaşamı sürdürme nedenleri üzerindeki psikolojik etkilerini İngiltereli Müslüman Türk Diasporası örnekleminde sınamaktır. Araştırmanın örneklemi, başkent Londra başta olmak üzere İngiltere'nin çeşitli şehirlerinde yaşayan ve yaşları 18 ile 74 arasında değişen 207 katılımcıdan oluşmaktadır. Ölçme araçları olarak ise, (i) Kişisel Bilgi Formu, (ii) Her Yaş İçin Uygun Dinsel Eğilim Ölçeği ve (iii) Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri kullanılmıştır. Bulguların istatistiksel analizinde, Pearson Moment Korelasyon Analizi, t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi gibi parametrik istatistiksel analiz teknikleri uygulanmıştır. Konuyla ilgili yapılan psikometrik analizler sonucunda, 'içgüdümlü dinsel yönelim ile yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu arasında pozitif; dışgüdümlü dinsel yönelim ile de negatif yönde bir ilişki olacağını' ön gören hipotezin doğrulandığı saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular İngiltereli Müslüman Türk Diasporasını hayata bağlayan ve onları intihardan uzak tutan yaşamı sürdürme nedenleri süreçlerinde, içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelimlerin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: İçgüdümlü ve Dışgüdümlü Dinsel Yönelim, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, İntihar, Müslüman Türk Diasporası.

Abstract

The Relationship between Religious Orientation and the Reasons for Living: A Field Study on British Turkish-Muslim Diaspora

This research mainly aims to examine the psychological effects of both intrinsic and extrinsic religious orientations on the reasons for living in the sample of British Turkish Muslim Diaspora. The sample of the research consists of 207 participants who dwell in the various cities of England particularly London, ranging between the ages of 18 and 74. The data collection tools of (i) Personal Inquiry Form, (ii) Age-Universal Religious Orientation Scale and (iii) Reasons for Living Inventory are utilized in this study. The data is analyzed by several parametric statistical analysis techniques such as Pearson's Product Moment Correlation Coefficient, t-test, Analysis of Variance. As a result of the analyses, the hypothesis, foreseeing that there is a positive correlation between the intrinsic religious orientation and the religious objections sub-dimension and there is a negative one between the latter and the extrinsic religious orientation, is confirmed. These obtained findings indicates that the intrinsic and extrinsic religious orientations have a significant role in the processes of the reasons for living which connect the Muslim Turkish Diaspora in England to life and prevent them from suicide.

Keywords: Intrinsic and Extrinsic Religious Orientation, Reasons for Living, Suicide, Turkish-Muslim Diaspora.

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Ü. İlahiyat Fakültesi.

Giriş

Modern hayat içerisinde giderek karmaşıklaşan yaşam örüntülerinin bir sonucu olarak ön plana çıkmaya başlayan bireyselleşme eğilimi yaşamsal bir gerçeklik olarak sosyal çözülmeyi de beraberinde getirmektedir. Sosyal yaşam içerisinde bireyin yalnızlaşmasını artıran böyle bir sosyo-patolojik tablo ise dünyada ve - görece - Türkiye’de intihar girişimi veya intihar davranışlarını her geçen gün arttırmaktadır.¹ Konuyla ilgili yapılan istatistiklere bakıldığında, dünyada her yıl bir milyondan fazla birey tüm ölüm sebepleri içinde onuncu sırada yer alan intihar nedeniyle yaşamlarını yitirmektedir. Ayrıca yine her yıl yirmi milyona yakın intihar girişimi/tamamlanmamış intihar meydana gelmektedir.² Literatürde özbenliğe yöneltilmiş bir saldırganlık ve yok etme eylemi olarak da tanımlanabilecek olan intihar bireyin yaşamına istemli olarak kendisi tarafından son verilmesi işlemidir. Diğer bir ifadeyle intihar ile ilişkili bir değişken olan yaşamı sürdürme nedenlerinin karşısında ve son nokta olarak konumlandırılan intihar yaşamına son vermeyi kararlaştıran bireyin - kendisine göre - etkili yöntemi seçip diğer/lerinin sürece girmesine izin vermeyecek biçimde kendi yaşamını sonlandırması durumudur. Sonuç olarak ister tamamlanmış intihar olsun, isterse intihar girişimi olsun literatürde bu durum, çaresiz kalan bireyin problemlerinden ümitsiz bir kaçıışı olarak da betimlenmektedir.³

Yukarıda kısaca sözü edilen bu olgusal durum da özellikle başta klinik psikoloji olmak üzere din psikolojisi ve kültürel psikiyatri gibi diğer ilgili alanlarda konuya olan ilgiyi arttırmıştır. Özellikle konuya ilişkin son dönem yapılan klinik psikoloji çalışmaları gözden geçirildiğinde, (i) öfke ve saldırganlık, (ii) dürtüsel davranışlar ve (iii) problem çözme becerileri gibi intihar olgusuyla ilişkili değişkenlerin sıklıkla ele alındığı çalışmalarda, yine aynı bağlamda “(iv) yaşamı sürdürme nedenleri”nin de ampirik düzeyde araştırıldığı görülmektedir.⁴

- 1 Bk. Özge Uçan, *Türkiye’de İntiharı Konu Alan Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006, ss. 39-95.
- 2 Krş. Leena M. Johansson ve diğerleri, “Suicide, Ethnicity and Psychiatric in-Patient Care: A Case-Control Study”, *Archives of Suicide Research*, 1997, c. 3, sayı: 4, ss. 254-256.
- 3 Erkut R. Bulut ve diğerleri, “İntiharın Kısa Tarihçesinden Sebep ve Yöntemlerine Genel Bir Bakış”, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, Sivas 2012, sayı: 34, s. 128.
- 4 Ayşegül D. Batgün, “İntihar İle İlişkili Bazı Değişkenler: Öfke ve Saldırganlık, Dürtüsel Davranışlar, Problem Çözme Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri”, *Kriz Dergisi*, Ankara 2004, c. 12, sayı: 2, s. 5.

Bu saha çalışmasının araştırma deseni özelinde bağımlı değişken olarak konumlandırılan “yaşamı sürdürme nedenleri” fenomeni, teknik bir kavram olarak klinik psikoloji literatüründe ilk kez Linehan ve ark. (1983) tarafından ortaya atılmıştır.⁵ Adı geçen kavrama ilişkin literatürdeki tarihsel gelişime bakıldığında, intihar konusu üzerine yapılan araştırmaların bu tarihe kadar genellikle intihara eşlik eden ‘olumsuz’ bilişsel süreçler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Fakat V. Frankl’ın Nazi kamplarında tüm olumsuz yaşam koşullarına rağmen hayatta kalabilen esirler üzerindeki araştırmalardan da esinlenerek Linehan ve ekibinin geliştirdikleri “Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri” üzerinden ortaya koydukları bilimsel yaklaşım - önceki temel paradigmanın tersine - bireyleri intihar davranışından alıkoyan ‘olumlu’ bilişsel süreçler üzerinde odaklanmıştır.⁶

Konuya ilişkin yukarıda sözü edilen bilimsel paradigma değişimi kapsamında özellikle klinik psikoloji literatüründe ele alınan yaşamı sürdürme nedenleri; (a) hayatta kalma ve başa çıkma inançları, (b) aileye yönelik geliştirilen sorumluluk, (c) çocukla ilişkili endişeler, (d) intihar korkusu, (e) sosyal içerikli reddedilme korkusu, (e) etik engeller (f) etik ve dinsel değerler, (g) aileye-arkadaşlara yönelik geliştirilen sorumluluk ve sevgi; (h) intihar sonrası korkusu; (i) hayat ve yaşama sevinci; (j) ölüm korkusu⁷ gibi bilişsel süreçler üzerinde odaklanarak bireyleri hayata bağlayan ve yaşamlarının devamını sağlayıp onları intihar davranışından alıkoyan ‘olumlu’ psiko-sosyal yaşamsal olgular ve süreçler olarak betimlenebilir.

Ayrıca konuyla ilgili klinik psikoloji literatüründeki verilere bakıldığında bireylerin yukarıda sözü edilen bu yaşamı sürdürme nedenlerine yükledikleri önem derecesi ile intihar davranışları arasında olumsuz/negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Geliştirilen bu pozitif bilişsel modele göre, yaşamı sürdürme nedenleri güçlü olan bireyler stres ve umutsuzluğa karşı daha iyi direnebilmekte ve daha az intihar düşüncelerine sahip olmakta ve/veya intihar girişiminde

5 Marshall M. Linehan ve diğerleri, “Reasons for Staying Alive When You are Thinking of Killing Yourself: The Reasons for Living Inventory”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1983, c. 51, sayı: 2, ss. 276-286.

6 Batgün, *İntihar İle İlişkili Bazı Değişkenler*, ss. 56-57.

7 Linehan ve ark., *Reasons for Staying Alive*, ss. 279-281; Nesrin H. Şahin ve diğerleri, “Reasons for Living and Their Protective Value: A Turkish Sample”, *Archives of Suicide Research*, 1998, sayı: 4, ss. 159-160; Ali Eryılmaz, “A Model for Subjective Well-Being in Adolescence: Need Satisfaction and Reasons for Living”, *Social Indicators Research*, 2012, c. 107, sayı: 3, ss. 562-564.

bulunmamaktadırlar.⁸ Alana yönelik son dönem araştırmalarına bakıldığında ise yaşamı sürdürme nedenlerinin gelişim psikoloji açısından da ergenlik ve yaşlılık gibi gelişimsel dönemlerde ortaya çıkan tipik intihar davranışlarını önleyen önemli bir 'olumlu' bilişsel faktör oluşturduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra birçok sayıda yaşamı sürdürme nedenine sahip olmanın bireylerin yaşamlarının kritik dönemlerindeki intihar düşüncelerinin oluşmasını önlediği vurgulanmaktadır.⁹

Öte yandan yerli ve yabancı literatürde intihar davranışlarına karşı koruyucu faktör olarak değerlendirilen yaşamı sürdürme nedenlerine bakıldığında - yukarıda yer alan - psiko-sosyal içerikli diğer nedenlerin yanı sıra psiko-teolojik içeriğe sahip olan 'etik ve dinsel değerler'in de yer aldığı görülmektedir.¹⁰ Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları 'dinsel inanç ve değerler'in de onların intihar düşüncelerini ve davranışlarını önleme de oldukça önemli 'olumlu' psiko-teolojik içerikli bir bilişsel faktör olduğu görülmektedir. Örneğin İslâm teolojisinde bireyin bedeni yaratıcısı tarafından kendisine verilen bir 'emanet' olarak değerlendirilir.¹¹ Bu açıdan bakıldığında bireyin intihar girişimi ve/veya davranışı, verilen bu emanete ihanet olarak değerlendirilmektedir.¹² Bu teolojik bağlamda ötekinin öldürülmesinin de yasaklanarak 'can güvenliği'nin amaçlandığı İslâm hukukunda - doğal olarak - bireyin kendi kendisini intiharı da

-
- 8 Ayşegül D. Batıgün, "İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 2008, c. 23, sayı: 62, s. 67.
  - 9 Augustine Osman ve diğerleri, "The Brief Reasons for Living Inventory for Adolescents (BRFL-A)", *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1996, c. 24, sayı: 4, ss. 433-443; Aureen Pinto ve diğerleri, "Reasons for Living in a Clinical Sample of Adolescents", *Journal of Adolescence*, 1998, sayı: 21, ss. 397-405; Mary Bender, "Suicide and Older African-American Women", *Mortality*, 2000, c. 5, sayı: 2, ss. 158-170; Kevin M. Malone ve diğerleri, "Protective Factors Against Suicidal Acts in Major Depression: Reasons for Living", *American Journal of Psychiatry*, 2000, sayı: 157, ss. 1084-1088' akt. Batıgün, *İntihar İle İlişkili Bazı Değişkenler*, s. 57; Andrea June ve diğerleri, "Religiousness, Social Support and Reasons for Living in African American and European American Older Adults: An Exploratory Study", *Aging ve Mental Health*, 2009, c. 13, sayı: 5, ss. 755-757; Ayşegül D. Batıgün, "İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikiyatri Dergisi*, İstanbul 2005, c. 16, sayı: 1, ss. 32-35.
  - 10 Malone ve diğerleri, *Protective Factors Against Suicidal Acts*, ss. 1084-1088; Linehan ve diğerleri, *Reasons for Staying Alive*, ss. 276-286; Şahin ve diğerleri, *Reasons for Living*, ss. 157-168.
  - 11 *Kur'an-ı Kerim*, Bakara, 2/195.
  - 12 *Kur'an-ı Kerim*, Nisâ, 4/29; Muhammed Buharî b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul 1981, *Kur'an-ı Kerim*, Enbiyâ, 21/50.

yasaklanmıştır. Dolayısıyla böyle bir teolojik inanç sonucunda, 'günah' şeklinde algılanması sebebiyle müslüman bireyin intihar etmesinin ölüm ötesinde bir cezasının olacağı düşüncesi de oluşmuştur.¹³ Söz konusu bu dinsel içerikli algı ve düşüncenin de, inanan bireyin bilişsel şemasında 'ceza' karşılığı olması sebebiyle onu böylesine bir davranıştan alıkoyması beklenebilir.

Bireyin bilişsel şemasında önemli bir yer tutan dinsel inançlar ise, örneğin din psikolojisi literatüründe Glock and Stark (1962) tarafından yapılan çok boyutlu dindarlık sınıflamasında bireyin sahip olduğu dindarlık modelini besleyen bir alt boyut olarak 'inanç boyutu' içerisinde değerlendirilmektedir. Dinsel pratik/ibadet, deneyim, bilgi ve etki boyutlarını da kapsayan bu dindarlık modellemesindeki inanç boyutunda, ilgili dinin inananlarından kabul etmesini istediği inanç ilkelerinden oluşan teolojik bir sistem vardır.¹⁴ Sözü edilen bu teolojik ilkelerin '(1) aşkın bir varlığı kabul etmek ve onu tanımlamak; (II) inanılan dinin koyduğu amaç ilkelere inanılması; (III) ilahî iradenin amacının yerine gelmesi ve gerçekleşmesi' gibi üç temel fonksiyonu söz konusudur. Dolayısıyla bu ve benzeri dindarlık modellemelerindeki sözü edilen inanç boyutunun en önemli yönü ise, bireyin dinsel yaşamının kavşak noktasını oluşturması ve bireyin anlam arayışı süreçlerinde karşılıklarına çıkan, hayatın sonu, ölüm ve ölüm ötesi gibi aşılabilir sorunlara çerçeve cevaplar verebilmiş olmasıdır.¹⁵

Bu bağlamda araştırma için oluşturulan ampirik desen de bağımsız değişken olarak konumlandırılan dindarlık ise; 'intihar düşüncelerini ve davranışlarını önleyen önemli bir pozitif bilişsel faktörler olan etik ve dinsel değerleri de vurgulayan dinsel inanç, düşünce, tutum, algı, pratik, deneyim gibi çok boyutlu bir olgunun bireysel algılar sonucunda subjektifleşmesi' şeklinde tanımlanabilir. Ancak burada, yaşamı sonlandırmayı önlemeye dönük koruyucu bir yaşamı sürdürme nedeni olarak bireye özgü oluşturulan dindarlık biçimi ve/veya modelinin niteliği oldukça belirleyici bir faktör olarak görülmektedir.

Zira bu alan araştırmasında uygulanan ve aynı zamanda din psikolojisi literatüründe de oldukça popüler kullanımı olan 'içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelim modelleri', dinin birey yaşamındaki fonksiyonelliği açısından

13 Muhammed Çakır, *İslâm Hukuku Açısından Şiddet ve Terör Olgusu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007, ss. 121-125.

14 Charles Y. Glock and Rodney Stark, "On the Study of Religious Commitment", *Religious Education Research Supplement*, 1962, sayı: 42, ss. 98-110; Barbara Holdcroft, "What is Religiosity?" *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice*, 2006, c. 10, sayı: 1, ss. 89-90.

15 Fatma Şengül, *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, ss. 25-27.

oldukça önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Literatüre Allport & Ross (1967) tarafından kazandırılan bu modelleme yaklaşımında; '(1) içgüdümlü dinsel yönelim: adanmış, içselleştirilmiş ve tamamen dinsel yararı ön plana çıkararak bir model iken; (11) dışgüdümlü dinsel yönelim: faydacı bir yaklaşımla kişisel yararları ön planda tutan, teolojik derinlikten uzak sosyolojik olarak gösterişçi bir uzanımı olabilecek bir modeli vurgulamaktadır.¹⁶ Bu teorik bağlamda makalede bağımsız değişken olarak etkisi incelenen dindarlık modellemesi'ndeki 'içgüdümlü dinsel yönelim' modelinin intihar düşüncesini ve davranışını önleyen önemli bir yaşamı sürdürme faktörü olduğu öngörülebilir.

Yukarıdaki teorik arka plandan hareketle bu ampirik araştırmanın amacı da, intihar literatüründe oldukça sık karşılaşılan değişkenlerden birisi olan "yaşamı sürdürme nedenleri" ile "içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelim modelleri" arasındaki ilişkiyi din psikolojisi ve klinik psikoloji kavşağında İngiltereli Müslüman Türk Diasporası örneklemini üzerinde operasyonel olarak analiz etmektir. Sözü edilen bu çalışma deseninde "içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelim modelleri" bağımsız değişken; "yaşamı sürdürme nedenleri" ise bağımlı değişken olarak kurgulanmıştır.

1. Yöntem

1.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini, İngiltere'nin başkenti Londra başta olmak üzere New Castle, Luton, Birmingham, Nottingham, Manchester şehirlerinde yaşayan İngiltereli Müslüman Türk Diasporası katılımcıları oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan denekler gelişim dönemleri bağlamında herhangi bir gelişim dönemiyle sınırlandırılmamıştır.

---

16 Gordan W. Allport and Michael J. Ross, "Personal Religious Orientation and Prejudice", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1967, c. 5, sayı: 4, ss. 432-442.

Tablo-1: Örneklemin sosyo-demografik özellikleri

Özellikler	(n)	(%)
+Cinsiyet	207	100
Erkek	120	58,0
Kadın	87	42,0
+Yaş	207	100
30 yaş - (-)	67	32,1
30-39 yaş arası	89	43,0
40 yaş - (+)	51	24,9
+Sosyo-Ekonomik Düzey	207	100
Üst+Ortanın üstü	18	08,7
Orta	171	82,6
Alt+Ortanın altı	18	08,7
+Medenî Durum	207	100
Bekâr	81	39,1
Evli	119	57,5
Boşanmış/Dul	07	03,4
+Eğitim Düzeyi	207	100
İlköğrenim (İlkokul + Ortaokul)	55	26,6
Ortaöğrenim (Lise)	71	34,3
Yükseköğrenim (Y.Okul+ Üniversite)	61	29,4
Lisansüstü (Master + Doktora)	20	09,7
+Meslek Grubu	207	100
Esnaf	39	18,8
Nitelikli eleman	37	17,9
Serbest meslek	59	28,5
Ev hanımı	27	13,0
Öğrenci+Öğretmen	39	18,8
Emekli	06	02,9
+Diasporik Yaşam Süresi	207	100
01-05 yıl arası	29	14,0
06-10 yıl arası	32	15,5
11-20 yıl arası	40	19,3
21-30 yıl arası	24	11,6
31- +	23	11,1
İngiltere doğumlu	59	28,5

Tablo-1’de görüldüğü gibi bu ampirik uygulamada kullanılan örneklemin sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında; (a) deneklerin % 58’inin erkek, % 42’sinin kadın olduğu; (b) % 32,1’nin genç yetişkinlik ve altı, % 43’ünün orta yetişkinlik ve %24,9’unun ise ileri yetişkinlik dönemlerinde olduğu; (c) katılanların büyük bölümünün (% 82,6) orta sosyo ekonomik düzeye sahip olduğu; (d)

boşanmış/dulların oranının (% 3,4) evlilerin (% 57,5) ve bekarların oranından (% 39,1) daha düşük olduğu; (e) % 34,3'ünün ortaöğretim, % 29,4'ünün yükseköğretim, % 26,6'sının ilköğretim ve % 9,7'sinin ise lisansüstü mezunu olduğu; (f) serbest meslek sahipleri oranının (% 28,5) öğrenci/öğretmenlerin oranı (% 18,8) ile nitelikli elemanların oranından (% 17,9) daha fazla olduğu saptanmıştır. Son olarak ise (g) katılımcılar içinde İngiltere doğumlu olanların oranı % 28,5 iken, 20 yıldan fazla süredir İngiltere'de yaşayanların oranı % 22,7, 10 yıl ve daha az süredir İngiltere'de yaşayanların oranı ise % 29,5 olarak bulunmuştur.

1.2. Veri Toplama Araçları

Bu ampirik çalışmada kullanılmak üzere araştırma deseni bağlamında tasarlanan anket formunda aşağıdaki ölçme araçları yer almıştır:

[a] Kişisel Bilgi Formu – [KBF]: Deneklerin '(a) cinsiyet, (b) yaş, (c) sosyo-ekonomik düzey, (d) eğitim düzeyi, (e) medenî durum, (f) meslek ve (g) İngiltere'deki yaşam süresi' gibi sosyo-demografik özelliklerine ilişkin veri toplamak amacıyla düzenlenmiştir.

[b] Her Yaş İçin Uygun Dinsel Eğilim Ölçeği/Age-Universal Religious Orientation Scale – [AUI-ES]: Temelde dikotomik olması sebebiyle din psikolojisi literatüründe oldukça fazla kullanılan bu ölçeğin orijinali Allport & Ross (1967) tarafından dindarlığın niteliğine/kalitesine vurgu yapan bir modelleme ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir.¹⁷ Bu çalışmada ise, adı geçen bu psikologların geliştirdiği içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelim ölçeği temel alınarak Gorsuch & Venable (1983) tarafından yeniden revize edilen "Her Yaş İçin Uygun Dinsel Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır.¹⁸

Psikometrik özellik açısından 'beşli likert tipi' formundaki bu ölçek, 'içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelim' olarak iki temel alt ölçeğe sahiptir. Bu bağlamda ölçme aracının '1, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 19' numaralı maddeler olmak üzere toplam 9 maddesi içgüdümlü dinsel yönelimi; '2, 3, 4, 8, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 20' numaralı maddeler olmak üzere toplam 11 maddesi de dışgüdümlü

17 Orijinal tam metin ölçek maddeleri ve teknik psikometrik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Peter Hill C. and Ralph W. J. Hood, *Measures of Religiosity*, Religious Education Press, Birmingham and Alabama, 1999, ss. 152-153.

18 Orijinal tam metin ölçek maddeleri ve teknik psikometrik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hill and Hood, *Measures of Religiosity*, s. 123.

dinsel yönelimi ölçmektedir.¹⁹

Kültürler arası ölçek uyarlama bağlamında, söz konusu dindarlık ölçeği, temelde Hristiyan evren ve örneklem esas alınarak geliştirildiği için müslüman örnekleme uygulanması durumunda teolojik kapsamda yapısal bazı problemlerin yanı sıra şekilsel sorunlarla da karşılaşmıştır.²⁰ Bu bağlamda adı geçen bu dindarlık ölçeğinin Türk kültürüne ilk adaptasyon çalışması Kötehne (1999) tarafından aynı isimde yapılmıştır.²¹ Örneğin; yapılan bu çalışmada, dindarlık ölçeğinin orijinal şeklindeki 2, 8, 9, 10, 14, 15, 17, 18, 19 ve 20 numaralı maddelerine –orijinal ölçekte yer almayan- ek seçenekler konulmuştur.²² Dolayısıyla sonradan eklenen bazı maddeler çıkarılarak ölçek tekrar orijinal şekline çevrilmiştir. Ayrıca, düzenlenen anket formundaki biçimsel/şekilsel zorunluluk gereği ölçeğin 6. maddesindeki içgüdümlü dindarlığı ölçen tutum cümlesinde, psiko-lengüistik bağlamda semantik içeriği bozmamak koşuluyla şekilsel bir değişiklik yapılmıştır.

Tablo-2: [AUI-ES] toplam ve alt boyutları güvenirlik sonuçları

Dinsel Yönelim Alt Ölçekler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
(+) AUI-ES Toplam	20	.77
(i) İç-güdümlü	09	.73
(u) Dışgüdümlü	11	.71

Yukarıdaki Tablo-2’de de görüldüğü gibi –bu araştırma için yapılan- 20 maddelik dindarlık ölçeği toplam ve alt boyutları güvenirlik analizi sonucunda; toplam ölçek Cronbach Alfa değerinin .77; 9 maddeden oluşan içgüdümlü dinsel yönelim alt ölçeğinin Cronbach Alfa değerinin .73; 11 maddeden oluşan dışgüdümlü dinsel yönelim alt ölçeğinin Cronbach Alfa değerinin ise .71 olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi adı geçen bu ölçme aracı, psikometrik olarak bu çalışma kullanılan değişkenleri ölçmek için güvenilir bir ölçektir.

[c] Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri/Reasons for Living Inventory –

- 19 Richard L. Gorsuch and G. Daniel Venable, “Development of An Age-Universal I-E Scale”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1983, sayı: 22, ss. 181-187; Hill ve Hood, *age*, ss. 121-122.
- 20 Kuramsal arka plan için bk. Işık Savaşır, “Ölçek Uyarlamasındaki Sorunlar ve Bazı Çözüm Yolları”, *Türk Psikoloji Dergisi*, (Psikolojik Testler Özel Sayısı), Ankara 1994, c. 9, sayı: 33, ss. 27-32.
- 21 Gülsu Kötehne, *Religious Orientation and Personality*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999, ss. 18-89.
- 22 Bk. Kötehne, *Religious Orientation and Personality*, ss. 86-89.

[RFL]: Klinik psikoloji literatüründe, bireyleri yaşama bağlayan ve onların hayatlarını sürdürmelerini sağlayan nedenleri belirlemeyi amaçlayan bu ölçek ilk olarak Linehan ve ark. (1983) tarafından geliştirilmiştir. Bireyleri intihar davranışından alıkoyan olumlu ve olumsuz nedenleri belirlemek amacıyla orijinalinde 48 madde olarak geliştirilen bu ölçek, kendini değerlendirme/self-report türünde bir ölçme aracı özelliği taşımaktadır.²³ Adı geçen bu ölçek, özellikle intihar davranışları araştırmalarına ilişkin 20 ölçme aracının psikometrik analizinin yapıldığı bir meta-analiz çalışmasında, klinik psikoloji açısından gerekli ölçme yeterliliğine sahip bir ölçek olarak vurgulanması bakımından önemlidir.²⁴

Yukarıda adı geçen bu klinik ölçme aracı, ilk olarak bir atölye çalışması sonucunda Batıgün ve ark. (1993) tarafından Türk kültürüne yapılan bir adaptasyon çalışmasıyla 70 maddelik form olarak Türk klinik psikoloji literatürüne kazandırılmıştır.²⁵ Daha sonraki süreçte, özellikle Türkiye'deki intihar çalışmaları literatüründe oldukça sık kullanılan bu ölçeğin -ölçek kısaltma çalışmaları kapsamında- Şahin & Batıgün (2000) tarafından Türk kültürüne yapılan ikinci uyarlama çalışmasında ise, adı geçen ölçek 28 maddeye düşürülerek bu kısa formunun da psikometrik açıdan geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

İntihar girişiminde bulunan 56, depresyon tanısı alan 41 ve normal 69 olmak üzere toplam 166 denek üzerinde Şahin & Batıgün (2000) tarafından yürütülen ampirik bir çalışma sonucunda adı geçen ölçeğin psikometrik açıdan sözü edilen alt ölçekler ve psikometrik analizleri ise şu şekildedir: "[i] 'hayata bağlılık' (ölçek maddeleri=14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 26); [ii] 'umut ve sosyal destek' (ölçek maddeleri=1, 2, 3, 4, 11, 12, 13, 20, 23, 24, 27, 28); [iii] 'dinî engeller' (ölçek maddeleri=5, 6, 8, 10, 21, 25); [iv] 'mücadele' (ölçek maddeleri=7, 9). Psikometrik özellik olarak 1-6 dereceli likert tipi bir ölçme aracı olan envanterin puan ranjları ise (en düşük) 28 ile (en yüksek) 168 puan arasında değişmektedir.²⁶

Bu ampirik araştırmada, sözü edilen ölçeğin Şahin & Batıgün (2000) tarafından kısaltma-adaptasyon çalışmaları yapılan 28 maddelik "Yaşamı Sürdür-

23 Linehan ve diğerleri, *Reasons for Staying Alive*, ss. 277-283.

24 Lillian M. Range and Ena C. Knott, "Twenty Suicide Assessment Instruments: Evaluation and Recommendations", *Death Studies*, 1997, sayı: 21, ss. 25-58'den akt. Batıgün, *İntihar Olasılığı*, ss. 30-31.

25 Ayşegül D. Batıgün ve diğerleri, "İnsanları Yaşama Bağlayan Nedenler Nelerdir? Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin (YSNE) Geçerliliği ve Güvenirliği", *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 1993, c. 8, sayı: 30, ss. 7-19; Şahin ve diğerleri, *Reasons for Living*, ss. 157-168.

26 Nesrin H. Şahin ve Ayşegül D. Batıgün, *İntihar Olasılığı ve Yaşamı Sürdürme Nedenleri*, Yayınlanmamış Çalışma, Ankara 2000; Batıgün, *İntihar Olasılığı ve Cinsiyet*, s. 69.

me Nedenleri Envanteri (YSNE-28)" isimli formu kullanılmıştır.

Tablo-3: [YSNE] toplam ve alt boyutları güvenirlik sonuçları

YSNE Alt Ölçekler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
(+) YSNE –[Toplam]	28	.88
(i) Hayata Bağlılık	08	.81
(ii) Umut ve Sos. Destek	12	.85
(iii) Dinî Engeller	06	.87
(iv) Mücadele	02	.58

Tablo-3’de görüldüğü gibi YSNE ve alt boyutlarının –bu araştırma için yapılan- güvenirlik analizleri sonucunda, 28 maddeden oluşan Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri toplam Cronbach Alfa değerinin .88; Hayata Bağlılık alt boyutunun .81, umut ve sosyal destek alt boyutunun .85, dinî engeller alt boyutunun .57 ve mücadele alt boyutunun Cronbach Alfa değerinin ise .58 olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre bu ölçek, psikometrik olarak güvenilir bir ölçme aracıdır.

2. İşlem

Anket uygulaması, araştırmacının Kasım 2009-Kasım 2012 tarihleri arasında kapsayan doktora sonrası/post-doctorate “Avrupalı Müslüman Türk Diasporasının Ruh Sağlığı ile Dindarlık İlişkisini Haritalama” adlı özel/kişisel ampirik araştırma projesinin bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir. Bu ampirik araştırmaya ilişkin yapılan anket uygulamaları, Ekim-2010 ile Şubat-2011 tarihleri arasında İngiltere’nin başkenti Londra başta olmak üzere Manchester, Nottingham, Luton, Birmingham ve New Castle şehirlerinde yaşayan ve çoğunlukla yiyecek-içecek sektörü olmak üzere çeşitli sektörlerde çalışan Müslüman Türk göçmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, daha önceden hazırlanan ve çoğaltılan anket formu verilerek doldurmaları istenmiştir. Ölçeklerin ilk sayfalarında anketin nasıl cevaplandırılacağına ilişkin açıklama yönergeleri yer almıştır. Ayrıca anket formu doldurulmaya başlanmadan önce örnek uygulamalar yapılarak katılımcılara nasıl doldurulacağı gösterilmiştir. Ancak buna rağmen katılımcıların önemli bir kısmının formu doldururken sıkıldıkları gözlenmiştir. Anket formunun katılımcı göçmenler tarafından ortalama 45 ile 60 dakika arasında doldurulduğu kaydedilmiştir.

Öte yandan basit rassal örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen anket uygulamasına katılan toplam denek sayısı 259 olmakla birlikte, ölçme araçlarını tam olarak yanıtlamayan deneklerin çıkarılması ve elde edilen verilen

temizlenmesi sonucunda araştırmada kullanılan denek sayısı 207 kişiye düşmüştür. Dolayısıyla araştırmada 207 adet anket formu, psikometrik analize alınmıştır.

Uygulamada kullanılan anket formunda 'yaş' bağımsız değişkeni, açık uçlu sorularak istatistiksel açıdan sürekli değişken olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen nicel veriler kapsamında gelişim psikolojisi açısından genel bir sınıflandırma yapılmıştır. Ayrıca yine benzer bir teknik uygulama da, 'meslek grubu' bağımsız değişkeni için yapılmıştır. Dolayısıyla katılımcı göçmenlerin meslek grupları önceden kestirilemediği için anket formunun ilgili bu sorusunda da meslek grupları verilmeden direkt deneklerin kendi mesleklerini yazmaları istenmiştir. Maksimum düzeyde meslek çeşitliliğini yansıtmayı amaçlayan bu uygulama sonucunda da deneklerden alınan ham veriler analiz sürecinde "[1] Esnaf = (Kebabçı, kafeci, terzi, marketçi, berber, araba tamircisi), [2] Nitelikli eleman = (Mühendis, mimar, hukukçu, bankacı, eczacı, hemşire, muhasebeci, akademisyen), [3] Serbest meslek, [4] Ev hanımı, [5] Öğrenci+öğretmen, [6] Emekli" şeklinde gruplandırılmıştır.

Aşağıda verilen bulguların istatistiksel analiz sürecinde, ham veriler öncelikle Microsoft Exel dosyasında veri kütüğü şeklinde oluşturulmuş, daha sonra da SPSS 20 istatistik paket programına aktarılarak Pearson Moment Korelasyon Analizi, t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi gibi istatistiksel analiz teknikleri uygulanmıştır.

3. Bulgular

Bu ampirik araştırmanın temel amacı, -daha önce de ifade edildiği gibi- İngiltere'de diasporak yaşam süren göçmenlerin sahip oldukları içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Sözü edilen bu sonucu saptayabilmek amacıyla öncelikle her iki değişken arasında (dinsel yönelimler=bağımsız değişken; yaşamı sürdürme nedenleri=bağımlı değişken) korelasyon analizi yapılmıştır (bkz. Tablo-4).

Tablo-4: Dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişki
[Pearson Korelasyon]

[Değişkenler]		Yaşamı Sürdürme Nedenleri	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Dinsel Yönelimler	r		Hayata Bağlılık	Umut ve Sos. Destek	Dinî Engeller	Mücadele
İç-güdümlü Dinsel Yön.	r	0.172*	0,010	0,119	0.381**	0,041
	p	0,013	0,882	0,088	0,000	0,554
	n	207	207	207	207	207
Ö z e t: İç-güdümlü Dinsel Yönelim & Y.S.N.-*						
İç-güdümlü Dinsel Yönelim & Dinî Engeller (Alt boyut)-**						
Dışgüdümlü Dinsel Yön.	r	0.159*	0.217**	0.235**	-0.233**	0,099
	p	0,022	0,002	0,001	0,001	0,158
	n	207	207	207	207	207
Ö z e t: Dışgüdümlü Dinsel Yönelim & Y.S.N.-*						
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim & (Alt boyutlar= i+ii+iii)-**						
Açıklama: Düşük: $r < 0.30$; Orta: $0.30 < r < 0.70$; Yüksek: $r > 0.70$						
*: $p < 0.05$; **: $p < 0.01$						

Tablo-4'deki korelasyon analizi sonucunda; diasporik yaşamı sürdüren Müslüman Türk göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenleri (toplam puan) arasında pozitif yönde önemli derecede anlamlı bir ilişki ($r = .172$; $p < .05$) saptanırken; yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutlarından 'dinî engeller' arasında ise pozitif yönde oldukça önemli derecede anlamlı bir ilişki ($r = .381$; $p < .01$) belirlenmiştir. Özellikle dinî engeller alt boyutu üzerinden elde edilen bu nicel sonuca göre; İngiltereli Müslüman Türk göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri yükseldikçe yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu puanları artmakta; içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri düşüktüğü dinî engeller alt boyutu puanları da düşmektedir.

Öte yandan buna karşın göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenleri (toplam puan) arasında pozitif yönde önemli derecede anlamlı bir ilişki ($r = .159$; $p < .05$) saptanırken; yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutlarından 'hayata bağlılık' ile 'umut ve sosyal destek' arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür. Elde edilen bu ampirik sonuca göre ise, İngiltereli Müslüman Türk göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri yükseldikçe yaşamı sürdürme nedenleri artmakta; dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri düşüktüğü yaşamı sürdürme nedenleri de düşmektedir.

Ancak burada araştırma hipotezinin doğrulanması noktasında önemli bir ilişki daha tespit edilmiştir ki; dışgüdümlü dinsel yönelim ile yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutlarından 'dinî engeller' arasında negatif yönde oldukça önemli derecede anlamlı bir ilişki ($r = -.233$; $p < .01$) belirlenmiştir. Elde edilen bu nicel sonuca göre de İngiltereli Müslüman Türk göçmenlerin dışgüdümlü

dinsel yönelim düzeyleri yükseldikçe yaşamı sürdürme nedenlerinin dinî engeller alt boyutu puanları azalmakta; dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri düştükçe de dinî engeller alt boyutu puanları yükselmektedir.

Tablo-5: İç ve dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olanlara göre yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar [t Testi]

YSNE Alt Boyutlar	İç-Dış Güdümlü Dinsel Yönelim	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	t	p
Hayata Bağlılık (i)	İç-güdümlü +	192	37,7	8,54	-1,247	0,214
	Dışgüdümlü +	15	40,5	7,11		
Umut ve Sosyal Destek (ii)	İç-güdümlü +	192	57,2	11,36	0,644	0,520
	Dışgüdümlü +	15	55,3	9,03		
Dini Engeller (iii)	İç-güdümlü +	192	24,1	5,31	4,960	0,000
	Dışgüdümlü +	15	17,1	5,32		
Mücadele (iv)	İç-güdümlü +	192	09,5	2,09	-0,591	0,555
	Dışgüdümlü +	15	09,9	2,00		
Ö z e t: İç ve dışgüdümlü dinsel yönelim & Dinî engeller -*						
Açıklama: *: p < 0.05; **: p < 0.01						

Tablo-5'teki psikometrik veriler dikkate alındığında iç ve dış güdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan göçmenlere göre yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutlarından (i) hayata bağlılık, (ii) umut ve sosyal destek ile (iv) mücadele puanları arasında önemli derecede ($p > .05$) anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Ancak, iç ve dış güdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan göçmenler arasında yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutlarından dinî engeller puanları bakımından önemli derecede ($t = 4.960$; $p < .05$) anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, içgüdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan Müslüman Türk diasporasının dinî engeller puanları, dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan göçmenlerden daha yüksektir.

Tablo-6: 'Cinsiyet' değişkenine göre dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar [t Testi]

Değişkenler (Alt Boyutları)	Cinsiyet	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	t	p
Dinsel Yönelimler						
İç-güdümlü Dinsel Yönelim	Erkek	120	36,6	4,88	0,418	0,676
	Kadın	87	36,3	5,05		
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim	Erkek	120	31,1	6,18	-0,206	0,837
	Kadın	87	31,3	6,13		
Yaşamı Sürdürme Nedenleri						
Hayata Bağlılık	Erkek	120	37,7	8,38	-0,391	0,696
	Kadın	87	38,2	8,61		
Umut ve Sosyal Destek	Erkek	120	56,9	10,75	-0,220	0,826
	Kadın	87	57,3	11,84		
Dinî Engeller	Erkek	120	23,1	5,25	-1,465	0,144
	Kadın	87	24,3	6,04		
Mücadele	Erkek	120	09,7	1,97	0,794	0,428
	Kadın	87	09,4	2,23		

Açıklama: *: p < 0.05; **: p < 0.01

Tablo-6'daki nicel veriler analiz edildiğinde 'cinsiyet' değişkenine göre dinsel yönelim alt boyutları ile yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutları arasında önemli derecede (p > .05) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo-7: 'Yaş' değişkenine göre dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar [Tek Yönlü ANOVA]

Değişkenler (Alt Boyutları)	Yaş	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	F	p
Dinsel Yönelimler						
İç-güdümlü Dinsel Yönelim	30-(-)	68	36,8	3,77	2,906	0,057
	30-39	79	35,5	5,38		
	40-(+)	60	37,5	5,33		
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim	30-(-)	68	30,8	5,78	0,387	0,679
	30-39	79	31,7	6,51		
	40-(+)	60	31,0	6,11		
Yaşamı Sürdürme Nedenleri						
Hayata Bağlılık	30-(-)	68	38,0	8,60	0,740	0,478
	30-39	79	38,6	8,51		
	40-(+)	60	36,9	8,27		
Umut ve Sosyal Destek	30-(-)	68	58,1	10,38	2,391	0,094
	30-39	79	58,1	10,82		
	40-(+)	60	54,4	12,28		
Dinî Engeller	30-(-)	68	23,5	5,19	0,077	0,926
	30-39	79	23,6	6,47		
	40-(+)	60	23,9	4,87		
Mücadele	30-(-)	68	09,4	2,34	2,962	0,054
	30-39	79	10,0	1,86		
	40-(+)	60	09,2	1,98		

Açıklama: *: p < 0.05; **: p < 0.01

Yukarıdaki Tablo-7’de yer alan ‘yaş’ değişkenine ilişkin elden edilen istatistiksel bulgulara bakıldığında, sözü edilen bu değişkene göre dinsel yönelim alt boyutları ile yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutları arasında ($p > .05$) anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Tablo-8: ‘Sosyo-ekonomik düzey’ değişkenine göre dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar

[Tek Yönlü ANOVA]

Değişkenler (Alt Boyutları)	Sosyo-Ek. Düzyey	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	F	p	Fark
Dinsel Yönelimler							
İç-güdümlü Dinsel Yönelim	Ü+O Üstü	18	36,8	5,49	1,455	0,236	-
	Orta	171	36,7	4,39			
	A+O Altı	18	34,6	8,28			
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim	Ü+O Üstü	18	30,1	7,96	4,615	0,011*	1-3
	Orta	171	31,7	5,80			2-3
	A+O Altı	18	27,3	6,17			
Yaşamı Sürdürme Nedenleri							
Hayata Bağlılık	Ü+O Üstü	18	37,9	7,51	6,109	0,003*	1-3
	Orta	171	38,6	8,08			2-3
	A+O Altı	18	31,4	10,42			
Umut ve Sosyal Destek	Ü+O Üstü	18	57,1	12,25	3,562	0,030*	1-3
	Orta	171	57,8	10,38			2-3
	A+O Altı	18	50,4	15,53			
Dinî Engeller	Ü+O Üstü	18	24,9	6,47	1,120	0,328	-
	Orta	171	23,4	5,53			
	A+O Altı	18	24,9	5,44			
Mücadele	Ü+O Üstü	18	09,7	2,61	0,069	0,933	-
	Orta	171	09,5	2,02			
	A+O Altı	18	09,6	2,17			

Açıklama: *: $p < 0.05$; **: $p < 0.01$

Tablo-8’deki verilere ‘sosyo-ekonomik düzey’ değişkenine göre dinsel yönelimler açısından bakıldığında ise, dışgüdümlü dinsel yönelime sahip göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında önemli derecede ($F = 4.615$; $p < .05$) anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik düzeyi alt ve ortanın altı olan göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim puanları diğer sosyo-ekonomik düzeylerdekilere anlamlı derecede daha düşüktür. Bunun yanında içgüdümlü dinsel yönelime sahip göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > .05$).

Öte yandan sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılık analizlerine yaşamı sürdürme nedenleri bağlamında bakıldığında ise, hayata bağlılık ($F = 6.109$; $p < .05$) ile umut ve sosyal destek ($F = 3.562$; $p < .05$) alt boyutları için sosyo-

ekonomik düzeyler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzeyi alt ve ortanın altı olanların hayata bağlılık ile umut ve sosyal destek puanları diğer sosyo-ekonomik düzeylerdekilere göre daha düşüktür. Dolayısıyla gruplar arasındaki farklılıkların kaynağına ilişkin yapılan Post-Hoc analizinde, söz konusu farklılıkların 1-3; 2-3 dizilimleri arasında ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo-8: 'Eğitim düzeyi' değişkenine göre dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar [Tek Yönlü ANOVA]

Değişkenler (Alt Boyutları)	Eğitim Düzeyi	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	F	p	Fark
Dinsel Yönelimler							
İç-güdümlü Dinsel Yönelim	İlköğretim	55	37,9	4,94	5,475	0,001*	1-3
	Ortaöğretim	71	37,3	4,19			1-4
	Yükseköğretim	61	35,0	4,88			2-3
	Lisansüstü	20	34,4	5,97			2-4
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim	İlköğretim	55	29,6	4,81	1,787	0,151	-
	Ortaöğretim	71	31,4	6,68			
	Yükseköğretim	61	32,1	6,28			
	Lisansüstü	20	32,0	6,64			
Yaşamı Sürdürme Nedenleri							
Hayata Bağlılık	İlköğretim	55	36,3	7,82	6,793	0,000*	1-3
	Ortaöğretim	71	35,6	9,43			1-4
	Yükseköğretim	61	41,3	7,60			2-3
	Lisansüstü	20	40,5	4,62			2-4
Umut ve Sosyal Destek	İlköğretim	55	56,1	11,36	1,608	0,189	-
	Ortaöğretim	71	55,4	12,33			
	Yükseköğretim	61	59,1	9,82			
	Lisansüstü	20	59,3	9,86			
Dini Engeller	İlköğretim	55	25,5	5,02	6,331	0,000*	1-3
	Ortaöğretim	71	24,3	5,30			1-4
	Yükseköğretim	61	22,1	5,89			2-4
	Lisansüstü	20	20,6	5,22			
Mücadele	İlköğretim	55	09,8	2,26	0,800	0,495	-
	Ortaöğretim	71	09,3	2,23			
	Yükseköğretim	61	09,7	1,80			
	Lisansüstü	20	09,5	1,85			

Açıklama: *; p < 0.05; **; p < 0.01

Yukarıdaki Tablo-9' da verilen nicel bulgular çerçevesinde 'eğitim düzeyi' değişkenine göre göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri arasında (F = 5.475; p < .05) anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre ilköğretim ve orta-öğretim mezunu göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri yükseköğretim ve lisansüstü mezunlarından anlamlı derecede daha yüksektir.

Öte yandan adı geçen değişkene göre yaşamı sürdürme nedenlerinin ha-

yata bağıllık alt boyutu puanları ($F = 6.793$; $p < .05$) ile dinî engeller alt boyutu puanları arasında da ($F = 6.331$; $p < .05$) anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Bunun yanında eğitim düzeylerine göre göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim alt boyutunun yanı sıra yaşamı sürdürme nedenlerinin umut ve sosyal destek ile mücadele alt boyutları puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > .05$).

Tablo-10: 'Diasporik yaşam süresi' değişkenine göre dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlar

[Tek Yönlü ANOVA]

Değişkenler (Alt Boyutları)	Diasporik Yaşam	Sayı [N]	Ortalama Puan	Std. Sapma	F	p	Fark
Dinsel Yönelimler							
İç-güdümlü Dinsel Yönelim	10(-)	61	36,8	5,82	0,165	0,920	-
	11-20	40	36,6	4,35			
	20(+)	47	36,6	5,13			
	İng. Doğ.	59	36,1	4,22			
Dışgüdümlü Dinsel Yönelim	10(-)	61	29,3	5,83	2,898	0,036*	1-2
	11-20	40	31,4	5,66			1-3
	20(+)	47	32,4	6,57			1-4
	İng. Doğ.	59	31,9	6,14			
Yaşamı Sürdürme Nedenleri							
Hayata Bağıllık	10(-)	61	35,0	8,50	9,013	0,000*	1-4
	11-20	40	35,5	9,57			
	20(+)	47	38,7	7,87			
	İng. Doğ.	59	41,9	6,23			
Umut ve Sosyal Destek	10(-)	61	56,5	10,96	1,122	0,341	-
	11-20	40	55,3	12,96			
	20(+)	47	56,6	11,77			
	İng. Doğ.	59	59,2	9,54			
Dinî Engeller	10(-)	61	25,0	5,53	3,533	0,016*	1-3
	11-20	40	24,7	5,58			
	20(+)	47	22,4	5,37			
	İng. Doğ.	59	22,4	5,54			
Mücadele	10(-)	61	09,7	2,29	0,222	0,881	-
	11-20	40	09,7	1,98			
	20(+)	47	09,4	2,11			
	İng. Doğ.	59	09,5	1,93			

Açıklama: *: $p < 0.05$; **: $p < 0.01$

Tablo-10'daki psikometrik veriler kapsamında 'diasporik yaşam süresi' değişkenine göre göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri arasında ($F = 2.898$; $p < .05$) anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre 10 yıl ve daha az süredir İngiltere'de yaşayan göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyle-

ri, diğerlerinden anlamlı derecede daha düşüktür.

Ayrıca, ilgili değişkene göre yaşamı sürdürme nedenlerinin hayata bağlılık alt boyutu arasında ($F = 9.013$; $p < .05$) da anlamlı farklılık saptanmıştır. Yani, İngiltere doğumlu göçmenlerin hayata bağlılık puanları, 20 yıl ve daha az süredir İngiltere’de yaşayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Öte yandan dinî engeller alt boyutu arasında ($F = 3.533$; $p < .05$) da anlamlı bir farklılık görülmüştür. Dolayısıyla 10 yıl ve daha az süredir İngiltere’de yaşayan göçmenlerin dini engeller puanları, 20 yıldan fazla süredir İngiltere’de yaşayanlar ile İngiltere’de doğanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Öte yandan diasporik yaşam süresine göre içgüdümlü dinsel yönelim alt boyutunun yanı sıra yaşamı sürdürme nedenlerinin umut ve sosyal destek ile mücadele alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p > .05$).

4. Yorum ve Tartışma

Türk din psikolojisi literatüründe, özel olarak klinik psikoloji içerikli yaşamı sürdürme nedenleri konusuyla sınırlandırılmış ilk saha araştırması olan bu çalışmanın temel amacı, diasporik yaşam sürdüren Müslüman Türk göçmenlerin içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu nedenle İngiltereli Müslüman Türk diasporası örneklemini kullanarak yapılan bu ampirik çalışmada öncelikle ‘içgüdümlü ve dışgüdümlü dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişki’ analiz edilmeye çalışılmıştır. Sözü edilen bu analiz için araştırma deseninde kurulan hipotezler ise şu şekildedir:

[1] “Diasporik yaşam sürdüren Müslüman Türk göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır; Müslüman Türk göçmenlerin içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri yükseldikçe yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu puanları artmakta; içgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri düştükçe dinî engeller alt boyutu puanları düşmektedir.

[11] Diasporik yaşam sürdüren Müslüman Türk göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelimleri ile yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır; Müslüman Türk göçmenlerin dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri yükseldikçe yaşamı sürdürme nedenlerinden dinî engeller alt boyutu puanları düşmekte; dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyleri düştükçe dinî engeller alt boyutu puanları yükselmektedir.”

Konuyla ilgili hazırlanan yukarıdaki araştırma hipotezinin yapılan psiko-

metrik analizler sonucunda doğrulandığı ($p < .01$) görülmektedir (bkz. Tablo-4). Ayrıca konuya istatistiksel olarak farklılık temelinde bakıldığında ise, dinsel yönelimler ile dinî engeller alt boyutu arasında ($p < .05$) anlamlı bir farklılığın olduğu da tespit edilmiştir (bkz. Tablo-5). Buna göre, içgüdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan Müslüman Türk diasporasının dinî engeller düzeyi puanları, dışgüdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan göçmenlerden daha yüksektir. Öncelikle vurgulanan amaç doğrultusunda elde edilen bu ampirik bulguların, genel olarak dinsel duygu, düşünce, inanç, tutum ve pratiklerin etik ve dinsel değerleri de kapsayan –intiharı önleyen- ‘dinî engeller’ bağlamında yaşamı sürdürme nedenleri olarak psiko-teolojik açıdan bilişsel bir koruma sağladığı yönündeki klinik ve din psikolojisi literatürüyle de tutarlı olduğu görülmektedir.²⁷

Klinik psikolog Batgün (2005) tarafından çeşitli gelişim dönemlerini kapsayan bir örneklem kullanarak intihar olasılığı ve yaşamı sürdürme nedenleri ilişkisi üzerine yapılan ampirik çalışmada, –intiharı önleyen- ‘ahlakî ve dinî engeller’in önemli bir yaşamı sürdürme nedeni olduğu ortaya çıkmıştır. Burada özellikle yaşlı bireylerin "ahlakî ve dini engeller" alt ölçeğinden yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Sözü edilen bu ampirik bulgu, dinin her türlü intihar davranışını yasaklamış olmasıyla açıklanabilir. Öte yandan yine aynı çalışmada, gençlerin bu alt ölçekten aldıkları puanların düşüklüğü ise, ahlakî ve dinî engeller gibi birtakım koruyucu etkenlere sahip olmamaları nedeni ile intihar olasılıklarının artabileceği şeklinde yorumlanmıştır.²⁸

Bu çalışmada da kullanılan YSNE'nin –intiharı önleyen- ‘Dinî Engeller’ alt boyutunda yer alan ölçek maddelerine bakıldığında “5.= Beceriksiz olduğunuzu düşündüğünüz için kullanacağınız yöntemin işe yaramayacağı; 6.= Ölümünden korkmanız; 8.= Cehenneme gitmekten duyduğunuz korku; 10.= Dinsel inançlarınızın bunu yasaklaması; 21.= Cesaretinizin olmayışı; 25.= Kadere ve Allah'a olan inancınız, Allah korkunuz” şeklinde insanları hayata bağlayan ve

27 Joan Cook ve diğerleri, “Suicidality in Older African Americans”, *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 2002, sayı: 10, ss. 438-444; Antoon A. Leenaars, “Suicide and the Continental Divide”, *Archives of Suicide Research*, 1995, sayı: 1, ss. 40-57; John Ellis and Peggy C. Smith, “Spiritual Well-Being, Social Desirability and Reasons for Living: Is There a Connection?” *The International Journal of Social Psychiatry*, 1991, c. 37, sayı: 1, ss. 58-62; Jill S. Miller ve diğerleri, “A Comparison of Suicidal Thinking and Reasons for Living Among Younger and Older Adults”, *Death Studies*, 2001, sayı: 25, ss. 357-364; Robert Schweitzer ve diğerleri, “Suicidal Ideation and Behaviour Among University Students in Australia”, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 1995, sayı: 29, ss. 474-478.

28 Batgün, *İntihar Olasılığı ve Cinsiyet*, ss. 34-37.

onları intihar davranışından uzak tutan bazı nedenlerin verildiği görülmektedir. Dolayısıyla burada da çok net bir şekilde içselleştirilmiş biçimde yapılandırılan dindarlık formunun veya dinsel eğilimin ('içgüdümlü dinsel yönelim') birey için intihar vb. yaşamı sonlandırma düşünceleri ve girişimlerine karşı psiko-teolojik içerikli bilişsel bir engel oluşturduğu söylenebilir. Bunun tersi olarak gösterişi önceleyen ve kişisel faydalanma temeline dayalı olarak geliştirilen -dikotomik modelin- diğer bir yönü olarak ortaya çıktığı kabul edilen dindarlık formunun ('dışgüdümlü dinsel yönelim') ise, sözü edilen bu psiko-teolojik sonucu vermediği bu araştırma sonucuyla ispatlanmıştır.

Öte yandan ilgili literatüre bakıldığında ise, moral ve dinsel değerleri yüksek olan bireylerin yaşama sevinçlerinin daha fazla olduğu; güçlü dinsel değerlere sahip bireylerde intihar girişimi olasılığının daha düşük olduğu saptanmıştır.²⁹ Konuyla ilişkili olarak June ve ark. (2009) tarafından Afrikalı ve Avrupalı yaşlı Amerikalılar üzerine yapılan bir saha çalışmasında, beklenildiği gibi yaşlılardaki yüksek dindarlık düzeyinin yaşamı daha fazla sürdürme nedeniyle ilişkili olduğu; Afrikalı Amerikalıların dindarlık ve yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişkilerinin Avrupalı Amerikalılara göre daha güçlü olduğu bulunmuştur.³⁰ Yine konuyla ilgili Kamal & Loewenthal (2002) tarafından YSNE kulanılarak intihar inançları ve davranışlarıyla ilgili İngiltere'de yaşayan Müslüman-Arap ve Hindu Diaspora üzerinde yapılan bir ampirik çalışmada ise 'İngiltere'de yaşayan Müslüman-Arapların yaşamı sürdürme nedenlerinden 'etik ve dinsel değerler' alt ölçeği puanlarının Hindulardan daha yüksek olacağı' şeklinde kurgulanan hipotezin doğrulandığı görülmüştür.³¹ Sözü edilen bu araştırma sonucu da, İslâm teolojisinin bireyin hayatını devam ettirmesine yönelik -diğer dinlerden farklı olan- yaklaşımının önemini vurgulamaktadır.

Din psikolojisi literatürüne bakıldığında din ve ruh sağlığı arasındaki olumlu ilişkinin açıklanması için geliştirilen teorilerden birisinin de 'davranış düzenleme teorisi' olduğu görülür. Bilindiği üzere hemen hemen bütün dinler, inananlarının davranışlarını yapılmasını istediği (namaz, oruç, hac, vaftiz, dua, günah çıkarma vb.) ve kaçınılmasını zorunlu kıldığı (içki, kumar, uyuşturucu vb.) emirlerle bir yöne doğru yönlendirir. İslâm dininin, kesin bir şekilde alkol ve madde kullanımını, evlilik dışı her türlü cinsel ilişkiyi ve intihara teşebbüsü

29 Şahin ve diğerleri, *Reasons for Living*, s. 166.

30 June ve diğerleri, *Religiousness, Social Support and Reasons for Living*, ss. 757-759.

31 Zein Kamal and Kate M. Loewenthal, "Suicide Beliefs and Behaviour Among Young Muslims and Hindus in the UK", *Mental Health, Religion ve Culture*, 2002, c. 5, sayı: 2, ss. 116-117.

yasaklayarak inananlarına sağlıklı bir yaşam sunması buna örnek gösterilebilir. Bu yönlendirme sonucunda, dindar birey bedensel ve ruhsal rahatsızlıklara karşı korunmaya alınmaktadır. Böylelikle örneğin dua ve zikir gibi dinsel uygulamalar, “dinlenme tepkisi” olarak adlandırılan bir etki ortaya çıkardığı için sempatik sinir sistemi merkezini düzenleyerek beden ve ruh sağlığına etki eder.³²

Öte yandan her ne kadar ‘göçmenlik ve intihar’ konusunda oluşan literatür karışık olsa da³³ diasporik yaşam, hangi milletten olursa olsun kültürel bağlamda psiko-sosyal uyum, kimlik, entegrasyon, asimilasyon gibi diasporik yaşam olgularıyla birlikte sorunlu bir hayat tarzını refere eder.³⁴ Bu sebeple sözü edilen bu yaşam tarzında, Müslüman Türk göçmenlerin sahip oldukları dinsel inançların yerel/ulusal kimliği güçlendirici ve yeni kültüre olması gereken psiko-sosyal uyumu güçlendirici, asimilasyonu önleyici bir terapötik etkisinden söz etmek mümkündür.³⁵ Sözü edilen bu psikoterapik etki de, diasporik yaşam sürecinde dolaylı olarak intihar düşüncesini ve davranışını önlemede önemli bir yaşamı sürdürme faktörü olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla konuya bu araştırmada ele alınan dikotomik dinsel yönelim açısından bakıldığında, - araştırmamızın ampirik sonuçlarıyla da uyumlu bir biçimde- içgüdümlü dinsel yönelimin, diasporik yaşam sürdüren Müslüman göçmenler üzerinde psiko-teolojik tabanlı intiharı önleyici bir yaşamı sürdürme faktörü olduğu söylenebilir.

Yine konuyla ilgili bu çalışma bulguları, örneklemini oluşturan İngiltereli Müslüman Türk gurbetçilerin –her ne kadar diasporik bir yaşam sürmüştü olsa-

---

32 Mustafa Köylü, “Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2007, sayı: 23, ss. 85-86; Halil Apaydın, “Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Samsun 2010, c. 10, sayı: 2, s. 67; ayrıca bk. Seybold S. Kevin and Peter C. Hill, “The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health”, *Current Directions in Psychological Science*, 2001, c. 10, sayı: 1, ss. 21-24.

33 Augustine Kposowa ve diğerleri, “Immigration and Suicide: The Role of Marital Status, Duration of Residence, and Social Integration”, *Archives of Suicide Research*, 2008, c. 12, sayı: 1, ss. 82-83.

34 Grace J. Yoo, “Immigrants and Welfare: Policy Constructions of Deservingness”, *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 2008, c. 6, sayı: 4, ss. 503-505.

35 Talip Küçükcan ve Veysel Güngör, *Turks in Europe: Culture, Identity, Integration*. Turkevi Research Centre Publications, Netherlands 2009; Bertham H. Roberts and Jerome K. Myers, “Religion, National Origin, Immigration, and Mental Illness”, *American Journal of Psychiatry*, 1954, sayı: 110, ss. 759-764.

lar da- “canı veren ve alanın Allah olduğu inancı, Allah’ın iradesine teslimiyet ve kadere rıza, ahiret inancı, İslâm’ın intihara karşı katı ve kınayıcı tutumu, sağlam aile bağları, toplu ibadetler” gibi özelliklerine bağlanarak da yorumlanabilir. Yine İslâm dininin ‘canın muhafazası, ahiret inancı konularına atfettiği değer ve bu konularda inananlarına empoze ettiği tutumları’ da,³⁶ -bu araştırma konusu bağlamında- intiharı önleyen yaşamı sürdürme nedenleri olarak vurgulanabilir.

İntihar ve din üzerine yapılan araştırmalar, dine daha çok bağlı bireylerin diğerlerine oranla intihara daha az yöneldiklerini ortaya koymaktadır. İntihar ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen 68 çalışmadan 57’si, daha dindar olanlar arasında daha az intihar olayının yaşandığını veya intihara daha olumsuz bakıldığını saptarken; diğer 11 çalışmadan 9’u herhangi bir ilişki olmadığını, 2’si de karmaşık ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Dinin sosyal destek sağlayarak intihar olaylarının önlenmesinde önemli bir yeri vardır. Dinsel pratikleri ‘cemaat’ bilinciyle toplu olarak yapanların sosyal destek faktörüyle intihar riskinin azaldığı söylenebilir.³⁷

Öte yandan bu saha araştırmasında temel konuya ek olarak sosyo-demografik değişkenlere göre yaşamı sürdürme nedenleri ile dinsel eğilimler arasındaki farklılıklara da bakılmıştır. Bu çerçevede ‘cinsiyet’ ve ‘yaş’ değişkenlerine göre yaşamı sürdürme nedenleri alt boyutları ile iç ve dışgüdümlü dinsel eğilimler arasında ($p > .05$) anlamlı bir farklılık bulunmazken (bkz. Tablo-6 & Tablo-7); ‘sosyo-ekonomik düzey’, ‘eğitim düzeyi’ ve ‘diasporik yaşam süresi’ değişkenlerine göre sözü edilen olgular arasında ($p < .05$) anlamlı farklılıklar saptanmıştır (bkz. Tablo-8 & Tablo-9 & Tablo-10). Bu ampirik çalışma kapsamında konuyla ilgili elde edilen bu yan bulgulardan istatistiksel açıdan anlam-

36 Zuhul Ağılkaya, “İntihar ve Din: İntihar Girişiminde Bulunanlar Üzerine Empirik Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2010, c. 38, sayı: 1, ss. 175-186; ayrıca bk. Halit Altıntop, *Dindarlık-İntihar İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2005, ss. 36-70.

37 Harold G. Koenig, “Religion and Medicine II: Religion, Mental Health, and Related Behaviors”, *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 2001/2002, c. 31, sayı: 1, s. 100; Steven Stack, “Heavy Metal, Religiosity, and Suicide Acceptability”, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 1998, c. 28, sayı: 4, s. 393’den akt. Mustafa Köylü, “Ruh ve Beden Sağlığı İle Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirilmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2010, sayı: 28, ss. 13-15; ayrıca krş. Peter R. Hills and Leslie J. Francis, “The Relationships of Religiosity and Personality with Suicidal Ideation”, *Mortality*, 2005, c. 10, sayı: 4, ss. 286-288.

lilik taşıyan verilerin ilgili literatür tarafından desteklendiği söylenebilir.³⁸

Son olarak bu saha araştırması, diasporik yaşamda göçmenlerin geliştirdikleri dinsel yönelimler ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bilgiler ortaya koymakla birlikte metodik bazı sınırlılıklara da sahiptir. Söz konusu sınırlılıklarla birlikte din psikologları başta olmak üzere alanla ilgilenen akademisyenlere şu önerilerde bulunulabilir:

- Üzerinde çalışılan örneklemin sadece belli bir ülkede yaşayan Müslüman Türk Diasporasını temsil etmesi konuyla ilgili elde edilen bulguların genellebilirliğini sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yaşadığı daha geniş ülkeleri kapsayan örneklem üzerinde kültürlerarası farklılıkları da gözeten çalışmalara olan ihtiyaç ortadadır.
- Bu çalışma, kesitsel desen kullanılarak yapılmıştır. Konuyla ilgili dindarlık olgusunun sözü edilen nedenler üzerindeki etkisinin sürekliliğini görebilmek için zaman faktörünü dikkate alan boylamsal çalışmalara da ihtiyaç vardır.
- Dinsel inanç faktörünü de kapsayan yaşamı sürdürme nedenleri, klinik psikoloji ve psikiyatri alanındaki intiharı önleme konusunda geliştirilen müdahale programlarında kendi başına kullanılabilecek önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, konuyla ilgili geliştirilen ölçme aracı üzerine yapılan bir çalışmada, adı geçen ölçeğin hatırlatıcı, çağrışım yapıcı etkisinden de söz edilmektedir (Batıgün ve ark. 1993). Bu bağlamda bazı katılımcılar, ölçekte yer alan maddelerin içeriklerinden çok hoşlandıklarını belirterek, yaşamlarındaki zorlu dönemlerinde, onları hayata bağlayan nedenleri hatırlatma açısından yararlı olabileceğine değinmişlerdir. Kısacası, bireylerdeki olumsuz düşüncelere olan eğilimi farkettilererek, yaşamlarının olumlu yönlerini de göz önüne sermek, özellikle söz konusu

38 Bk. Asım Yapıcı, "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2012, c. 17, sayı: 2, ss. 14-25; Mustafa Koç, "Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 2010, c. 19, sayı: 2, ss. 217-248; Burçin Gürkan ve Gülay Dirik, "Üniversite Öğrencilerinde İntihar Düşünce ve Davranışları İle İlişkili Faktörler: Yaşamı Sürdürme Nedenleri ve Baş Etme Yolları", *Türk Psikoloji Yazıları*, Ankara 2009, c. 12, sayı: 24, ss. 62-68; Ayşegül, D. Batıgün ve Nesrin, H. Şahin, "Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir mi?" *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 2003, c. 18, sayı: 51, ss. 37-52; Refia Palabıyıkoğlu ve diğerleri, "İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Kriz Olgularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kriz Dergisi*, 1997, c. 5, sayı: 1, ss. 28-30; Batıgün, *İntihar Olasılığı ve Cinsiyet*, ss. 69-73; Batıgün, *İntihar Olasılığı*, ss. 32-38; Batıgün, *İntihar İle İlgili Bazı Değişkenler*, ss. 56-58.

olan risk grupları için hatırlatıcı bir bilişsel etken olarak önemlidir. Benzer bir koruyucu etkiden literatürde de söz edilmektedir.³⁹ Dolayısıyla klinik psikoloji eksenli oluşturulacak olan intihar programlarındaki modül içeriklerine, 'dinî engeller' alt boyutu bağlamında mutlaka din psikolojisi perspektifi de yansıtılmalıdır.

- Gelecekteki din psikolojisi çalışmalarında, bu ampirik araştırmanın eksiklikleri de göz önünde bulundurularak yaşamı sürdürme nedenleri, psikososyal uyum, entegrasyon, asimilasyon gibi diğer diasporik yaşam olguları ile de ilişkilendirilip 'göçmenlik, intihar ve din' konusunun derinlemesine incelenmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Ağılkaya, Zuhâl, "İntihar ve Din: İntihar Girişiminde Bulunanlar Üzerine Empirik Bir Araştırma", *Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2010, c. 38, sayı: 1, ss. 173-202.
- Allport, Gordon W. & Ross, Michael J., "Personal Religious Orientation and Prejudice", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1967, c. 5, sayı: 4, ss. 432-443.
- Altıntop, Halit, *Dindarlık-İntihar İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2005.
- Apaydın, Halil, "Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Samsun 2010, c. 10, sayı: 2, ss. 59-77.
- Batıgün, Ayşegül, D., "İntihar İle İlişkili Bazı Değişkenler: Öfke ve Saldırganlık, Dürtüsel Davranışlar, Problem Çözme Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri", *Kriz Dergisi*, Ankara 2004, c. 12, sayı: 2, ss. 49-61.
- Batıgün, Ayşegül, D., "İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikiyatri Dergisi*, İstanbul 2005, c. 16, sayı: 1, ss. 29-39.
- Batıgün, Ayşegül, D., "İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 2008, c. 23, sayı: 62, ss. 65-75.
- Batıgün, Ayşegül, D. & Şahin, Nesrin, H., "Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir mi?" *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 2003, c. 18, sayı: 51, ss. 37-52.
- Batıgün, Ayşegül, D. ve ark., "İnsanları Yaşama Bağlayan Nedenler Nelerdir? Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin (YSNE) Geçerliliği ve Güvenirliği", *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara 1993, c. 8, sayı: 30, ss. 7-19.
- Bender, Mary, "Suicide and Older African-American Women", *Mortality*, 2000, c. 5, sayı: 2, ss. 158-170.
- Buharî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul 1981
- Bulut, Erkut, R. ve ark., "İntiharın Kısa Tarihçesinden Sebep ve Yöntemlerine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, Sivas 2012, sayı: 34, ss. 128-137.
- Cook, Joan ve ark., "Suicidality in Older African Americans", *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 2002, sayı: 10, ss. 437-446.
- Çakır, Muhammed, *İslâm Hukuku Açısından Şiddet ve Terör Olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007.

39 Batıgün, İntihar İle İlgili Bazı Değişkenler, s. 58.

- Ellis, John & Smith, Peggy, C., "Spiritual Well-Being, Social Desirability and Reasons for Living: Is There a Connection?" *The International Journal of Social Psychiatry*, 1991, c. 37, sayı: 1, ss. 57-63.
- Eryılmaz, Ali, "A Model for Subjective Well-Being in Adolescence: Need Satisfaction and Reasons for Living", *Social Indicators Research*, 2012, c. 107, sayı: 3, ss. 561-574.
- Glock, Charles, Y. & Stark, Rodney, "On the Study of Religious Commitment", *Religious Education Research Supplement*, 1962, sayı: 42, ss. 98-110.
- Gorsuch, Richard, L. & Venable, G. Daniel, "Development of An Age-Universal I-E Scale", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1983, sayı: 22, sayı: 181-187.
- Gürkan, Burçin & Dirik, Gülay, "Üniversite Öğrencilerinde İntihar Düşünce ve Davranışları İle İlişkili Faktörler: Yaşamı Sürdürme Nedenleri ve Baş Etme Yolları", *Türk Psikoloji Yazıları*, Ankara 2009, c. 12, sayı: 24, ss. 58-69.
- Hill, Peter C. & Hood, Ralph W. J., *Measures of Religiosity*, Religious Education Press, Birmingham & Alabama 1999.
- Hills, Peter R. & Francis, Leslie J., "The Relationships of Religiosity and Personality with Suicidal Ideation", *Mortality*, 2005, c. 10, sayı: 4, ss. 286 – 293.
- Holdcroft, Barbara, "What is Religiosity?" *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice*, 2006, c. 10, sayı: 1, ss. 89-103.
- Johansson, Leena M. ve ark., "Suicide, Ethnicity and Psychiatric in-Patient Care: A Case-Control Study", *Archives of Suicide Research*, 1997, c. 3, sayı: 4, ss. 253-269.
- June, Andrea ve ark., "Religiousness, Social Support and Reasons for Living in African American and European American Older Adults: An Exploratory Study", *Aging & Mental Health*, 2009, c. 13, sayı: 5, ss. 753-760.
- Kamal, Zein & Loewenthal, Kate M. "Suicide Beliefs and Behaviour Among Young Muslims and Hindus in the UK", *Mental Health, Religion & Culture*, 2002, c. 5, sayı: 2, ss. 111-118.
- Kevin, S. Seybold & Hill, Peter C., "The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health", *Current Directions in Psychological Science*, 2001, c. 10, sayı: 1, ss. 21-24.
- Koç, Mustafa, "Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *U.Ü.İ.F. Dergisi*, Bursa 2010, c. 19, sayı: 2, ss. 217-248.
- Koenig, Harold G., "Religion and Medicine II: Religion, Mental Health, and Related Behaviors", *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 2001/2002, c. 31, sayı: 1, ss. 97-109.
- Köthe, Gülsu, *Religious Orientation and Personality*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- Köylü, Mustafa, "Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme", *O.M.Ü.İ.F. Dergisi*, Samsun 2007, sayı: 23, ss. 65-92.
- Köylü, Mustafa, "Ruh ve Beden Sağlığı İle Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirilmesi", *O.M.Ü.İ.F. Dergisi*, Samsun 2010, sayı: 28, ss. 5-36.
- Kposowa, Augustine J. ve ark., "Immigration and Suicide: The Role of Marital Status, Duration of Residence, and Social Integration", *Archives of Suicide Research*, 2008, c. 12, sayı: 1, ss. 82-92.
- Kur'an-ı Kerim.
- Küçükcan, Talip & Güngör, Veysel, *Turks in Europe: Culture, Identity, Integration*. Turkevi Research Centre Publications, Netherlands 2009.
- Leenaars, Antoon A., "Suicide and the Continental Divide", *Archives of Suicide Research*, 1995, sayı: 1, ss. 39-58.
- Linehan, Marshall M. ve ark., "Reasons for Staying Alive When You are Thinking of Killing Yourself: The Reasons for Living Inventory", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1983, c. 51, sayı: 2, ss. 276-286.
- Malone, Kevin M. ve ark., "Protective Factors Against Suicidal Acts in Major Depression: Reasons for Living", *American Journal of Psychiatry*, 2000, sayı: 157, ss. 1084-1088.
- Miller, Jill S. ve ark., "A Comparison of Suicidal Thinking and Reasons for Living Among Younger and Older Adults", *Death Studies*, 2001, sayı: 25, ss. 357-365.

- Osman, Augustine ve ark., "The Brief Reasons for Living Inventory for Adolescents (BRFL-A)", *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1996, c. 24, sayı: 4, ss. 433-443.
- Palabıykoğlu, Refia ve ark., "İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Kriz Olgularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kriz Dergisi*, 1997, c. 5, sayı: 1, ss. 25-31.
- Pinto, Aureen ve ark., "Reasons for Living in a Clinical Sample of Adolescents", *Journal of Adolescence*, 1998, sayı: 21, ss. 397-405.
- Range, Lillian M. & Knott, Ena C., "Twenty Suicide Assessment Instruments: Evaluation and Recommendations", *Death Studies*, 1997, sayı: 21, ss. 25-58.
- Roberts, Bertham H. & Myers, Jerome K., "Religion, National Origin, Immigration, and Mental Illness", *American Journal of Psychiatry*, 1954, sayı: 110, ss. 759-764.
- Savaşır, Işık, "Ölçek Uyarlamasındaki Sorunlar ve Bazı Çözüm Yolları", *Türk Psikoloji Dergisi*, (Psikolojik Testler Özel Sayısı), Ankara 1994, c. 9, sayı: 33, ss. 27-32.
- Schweitzer, Robert ve ark., "Suicidal Ideation and Behaviour Among University Students in Australia", *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 1995, sayı: 29, ss. 473-479.
- Stack, Steven, "Heavy Metal, Religiosity, and Suicide Acceptability", *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 1998, c. 28, sayı: 4, ss. 388-394.
- Şahin, Nesrin H. & Batgün, Ayşegül D., *İntihar Olasılığı ve Yaşamı Sürdürme Nedenleri*, Yayınlanmamış Çalışma, Ankara 2000.
- Şahin, Nesrin H. ve ark., "Reasons for Living and Their Protective Value: A Turkish Sample", *Archives of Suicide Research*, 1998, sayı: 4, ss. 157-168.
- Şengül, Fatma, *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Uçan, Özge, *Türkiye'de İntiharı Konu Alan Alan Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.
- Yapıcı, Asım, "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi", *F.Ü.İ.F. Dergisi*, Elazığ 2012, c. 17, sayı: 2, ss. 1-34.
- Yoo, Grace, J., "Immigrants and Welfare: Policy Constructions of Deservingness", *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 2008, c. 6, sayı: 4, ss. 490-507.